

ככלות השלושים להסתלקותו של איש האשכולות

יריעה בקצות דרכיו של איש מופת מיחיד הדור
הגאון רבי ישראל קליינר זצ"ל
ראש ישיבת "בית הכרם"

שמואל בקרמן

וכהנה סדר המשניות וסדר ההלכות במשנה, כל מילה, כל 'ועוד'... ועל זו הדרך בדברי הרמב"ם, מנין המצוות בספר המצוות ומנין המצוות בתחילת ההלכות ובגוף ההלכות, 'שם ההלכות', 'סדר ההלכות', נוסח לשון המצווה, היה מזכיר תדיר דברי מרנא הגר"ח מואלאז'ין ב'חוט המשולש' שעיקר כוונת הר"מ נלמדת מ'לדרוש סמוכין בסידורו'. (דרך אגב: בשם הספר, 'נחמת ישורון', לגודל ענוותנותו הקדים את שם זוגתו לשמו).

אין נושא שלא כתב עליו שטיקעל תורה, ממש כל מילה בתפילה, באגדה, במשך שנים מסר שיעורים בנביא ובמשלי, (ובחודש אלול בהלכות תשובה להר"מ, ובספר שערי תשובה) - כאשר משך שיעור היה חצי שעה וההספק עמד על פסוק אחד. זה היה מראה נאדר לראות ולגלות כמה מונח בכל מילה של תורה, כשהוא קרא את הפסוק מילה אחרי מילה הרגשת את המילים חודרות, מילה אחרי מילה, פתאום הלב פשוט נפתח, השייכות והמשמעות, אין דבר שנכתב סתם, אין דבר שלא מלמד אותנו משהו, הקולות והמראות לא ניתנים לתיאור, היו בהם במילותיו עוצמה שאין שני לה, די היה לשמוע כמה מהם כדי לזעזע את חדרי הלב, הוא לא נצרך לצעקות ושיכנועים, המילים הפשוטות שיצאו מהלב הבקיעו את שיגרת החיים.

לעת הזאת, כשמתבוננים במה שאמר ובמה שכתב, רואים שהכל היה מתוכו, בהגדרתו מהו 'רב' הוא פשוט הגדיר את עצמו, וכן ב'תלמיד' ובצורת עסק התורה. שיחותיו נבעו מתוכו, מעמל ויגיעה שהשקיע כדי לבנות אישיות רמת מעלה כמותו. בשלהי ימי חייו, כשדיבורו לא היה ברור, היו יוצאים התלמידים משיעור עם שלושה משפטים ביד (!) אבל היו אלו יהלומים... אין נושא שלא דובר בשיעור, שבוע אחד הסביר מה

שאפילו 'עלייה' לא קיבל, והיה אומר, שזוהי דוגמא לאדם שלא קיבל כלום מהעולם הזה, ונתן עבור התורה את כל חייו. (היה מוסיף ואומר בחיוך, שבירושלים הוא נשאר 'ר' לייזער' - האיש שאין לו מאומה בעולמו מלבד שטיקעל רמב"ם, בבני ברק עשו אותו 'הרב שך'...)

תורה

אלו היו הדרישות שלו מעצמו, ובאלו היוה דוגמא חיה. לכן זכה שתורה תחזר אחריו. הרי כח חידושו הוא מפעים ביותר, עד כה יצאו לאור ח"י כרכי 'נחמת ישורון', ובע"ה יצאו עוד רבים מכת"י לאור, ספרים שאין נקודה שלא נוגע בה. בתחילת המסכת מסביר את 'שם המסכת' ואח"כ את 'מיקומה' ואח"כ מיקום הדין הראשון של המשנה דווקא בתחילת המסכת,

שהתורה תהיה החיים בעצמם - לא רק דבר נלווה לצד החיים או 'מילוי' של החיים. על כן מאד הפריע לו שבחורים או אברכים מתעסקים בהוויות דעלמא או משקיעים בענייני הבית מעבר למינימום הנצרך, הרי 'אין אהבה לשניים' הוא טען, ואם כן בהכרח שכל התעסקות בעוד משהו תגרור לחולשה בעסק התורה, לעזיבה של מקור החיים, ואיזה דבר עומד הוא במשקל שווה כנגד זה.

את שמחות הבר מצווה של ילדיו, אגב, ערך בביתו בפשטות ובצניעות, ואת חתונות חלק מילדיו ערך בחצר הישיבה. בשביל מה להשקיע יותר, לשם מה זה נצרך, האם זהו הנושא בחיים? ...!

תדיר היה מזכיר את שסיפר לו מרן רבינו הגדול הגרמ"מ שך זיע"א שאת הבר מצווה שלו בעצמו 'חגג' לבדו, אין מה לדבר על סעודה אלא

מרגלא בפומיה דרבי ישראל זצ"ל, דברי הרמב"ם בפ"א מהלכות ת"ת "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כחו, אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזור על הפתחים, ואפילו בעל אשה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בוי"מם ולילה". והיה מקשה, במה שונה היא מצות תלמוד תורה משאר מצוות, הרי גם בשאר מצוות אף אדם טרוד או חולני אם הוא יכול לקיימם חייב בהן, ואם לא יכול, ואנוס הוא, אף בתלמוד תורה פטור, ובמה התייחדה מצוות תלמוד תורה. מבואר כאן ברמב"ם, היה משיב, ששיעור זה אינו ה'מקסימום' המחויב - אלא זהו המינימום, ובפחות מזה התורה כלל אינה תורה... תורה שאיננה בכל המצבים ובכל עיתות החיים, אלא רק בזמנים שבאה לו לאדם בקלות, כזו תורה אינה תורה כלל. לכשתמצו לומר, דבריהם הם זכרונם. במילה אחת - מבקש אחד מבחירי התלמידים לשבר את אוזניו - זוהי צורתו של מו"ר ראש הישיבה זצ"ל, האיש שמהיותו נער צעיר נכנס ללמוד בישיבת באר יעקב, ומני אז עד ימיו האחרונים לא מסוגל היה להניח לעצמו מלהגות בתורה, מתוך עניות ודחקות עצומה - בראשית חייו, ומתוך יסורין ותרשיות הכח - באחרית חייו, כל הזמנים שווים היו לטובה ברענות ובהתחדשות התמידית בדברי תורה, במנינם של אותיות רש"י והרמב"ם כמעשיהם של רבותיו זיע"א, זה היה אושרו הגדול כל חייו.

את הצורה הזאת העמיד לדוגמא עבור תמידיו במשך עשרות שנים. לא היו לו דרישות נוספות מאיתם, לא התעקש על עמידה בזמנים, לא על שום סממנים חיצוניים, הוא התעקש על כך שאברך יהיה מונח בלימוד, שהסוגיא תלהט בעצמותיו,

זה 'ממון' מה זה 'כסף' מה החילוק ביניהם ובשמותם, שני נושאים שתי מהויות שונות, הכל הוסבר בבחינות בכריזמטיות ובמתיקות נפלאה שאין מי שלא הבין, אין מי שלא 'מישש' את הדברים.

ומי שבכל זאת 'התעקש' על הבנת הדבר, הוא היה יושב אתו להסביר, ללבן עד שיבין, בסבלנות רחמימית לאין קץ - שניתן לומר שזו היתה הנקודה של חייו; מחזה מחרירי היה לראות בהלוויה מאות אנשים, שאצל כל אחד מהם אין עוד מישוה כלל, זהו האיש היחיד בעולם שלימד תורה ואורחות חיים, מוסר אגדה והשקפה. לכל אחד סיפור משלו, הצד השווה בכולם זוהי המסירות האין סופית ממש לכל בעיה או טרדה של תלמיד, בצורה שלא תתואר.

צניעות

"מהי הנקודה המרכזית שסביבה נסוב כל הבנין הגדול הזה - צניעות; צניעות שהיתה בה ברחל שבזכותה זכתה לשאול, והצניעות שהיתה בשאול שבזכותה זכה שיצאה ממנו אסתר, 'צניעות' במושגים של חז"ל זוהי מידה בה אדם לא רואה את השיקולים של עצמו, זוהי מלכות אמיתית בלבו של האדם!" אלו דבריו של אחד מגדולי תלמידי ראש הישיבה הגר"י זצ"ל, בהספד שנשא בהיכל ישיבת בית הכרם במהלך ימי השבעה. הייתה זו המהות המלכותית של רבי ישראל, שבחר מיד בתחילת דרכו ללכת לשכונה מנותקת ומרוחקת מכל 'מרכז' כל שהוא, כדי לגדל תלמידים בהשקט ובצניעות. יום אחר יום, בלי רעשים ובלי צלצולים, זכה לגדל מאות רבות של תלמידים שדבקו בו עד יומו האחרון. צניעות בה מעולם לא ראה את דבריו כדבר שלא ניתן לערער, תדיר היה אומר 'אני מבין ככה, אם יש לך הבנה אחרת, בכבוד...'.

סיפר פעם שניגש אליו אחד שלמד איתו חברותא בישיבה ושאל אותו: אמור נא לי, שנינו ישבנו על אותו ספסל ולמדנו יחד, למה אתה נהיית ראש ישיבה ואני נשארתי כמו שהייתי... ביקש ממנו רה"י להביא לו את המחברות שלו בהם כתב את חידושי תורתו, ודפדף בהם, ואז אמר לו תראה, בכל המחברת אין אפילו חידוש אחד בשם מישוה, הכל ממך, כעת תראה את המחברות שלי, והראה לו איך שהוא עצמו, בן שיחו, מוזכר שם כסדר... כל חידוש ששמע ממישהו כתב שם בשמו, בין גדולים ובין קטנים. בסיפור הזה, חוץ מאהבת

תורה שיוקדת בו, זורחת ומאירה הצניעות והפשטות של אי העמדת עצמו ודבריו כדבר היחיד בעולם. צניעות זו, היא שהביאתו לפרסם עשרות רבות של מאמרים נפלאים תחת שם בדוי, מאמרים בהשקפת התורה בענייני השעה כפי שקיבל ממך הגר"י זצ"ל, ומבנו הגאון הגדול רבי יוסף דב זצ"ל בענייני ניתוחי מתים, צבא ומדינה, דרכי הפעולה של בני התורה וכדו', מאמרים שכל מי שקורא אותם נפעם מהבנה לעומקה של נפש העוסקים, ממשש את האכפתיות העמוקה בכל מאבק למען כל דבר שבקדושה מחד, ומאידך לא לאבד את צורתו של בן תורה, אין אנו כשאר העם, לדידנו התורה היא המנחה את צורת המלחמה ודרכי הפעולה. וכל זה נעשה בהצנע ובהשקט, דברים שעד היום אין איש יודע על כך, מעשים שפעלו גדולות ונצורות, והכל בהסתור שבתוך ההסתור.

כך, במאמר אחר המיועד עבור ציבור הנשים, הגדיר בשורות ספורות את מעמדה של האשה, את העוצמה שבהסתור וההעלמה, מילים שכל אחת מהם חודרת ללבבות, מאמר נפלא שדוחה כל פרסום ופרהסיא ושאר מצלצלי...

"הוא פשוט 'נלחם' כדי להישאר נסתר", מסביר אחד התלמידים. "היום שואלים הרבה לאיפה האיש הזה נעלם חמישים שנה... והתשובה היא, הוא פשוט התחבא, כל מקום שבו חשש שיתגלה הוא ברח משם, רה"י אחז שלעולם לא יצא טוב מרעשי הפרסום, ולכן החזיק בכל כוחו להישאר צנוע, והשי"ת 'רצון' יראיו יעשה', פיקחותו המדהימה בכל נושא עמדה לו גם בזה איך להסתיר את מעשיו, לפעול בכל הכח ולהישאר צנוע ומעלי".

השקפה

הרבה פעמים היה חוזר על

לא אבה לקחת.

פעם הסביר את "טוב ליבה" של מדינת ישראל במה שנותנת היא כספים למטרות שונות, וכה אמר (נערך מהקלטה בנסיון להיצמד למילותיו): "גם מדינת ישראל היא 'מלכות של חסד'. היום קצת פחות, אבל לא חסר. יש קצבאות ויש הקצבות, יש זקנה ויש שארים, ויש הבטחת הכנסה. יש דמי אבטלה, ויש קצבת נכים. יש סיועים לפה וסיועים לשם. מכל צדדים נותנים לו לאדם. הוא צריך לשלם ארנונה, יש הנחות. נותנים, ונותנים ונותנים. ואם הוא רוצה, הדלפון הזה, לרכוש דירה, הממשלה נותנת משכנתא בשפע, באחוזים. כמה שהוא רוצה רק יקבל. הוא יקבל הלוואה, והלוואה משלימה, כך שמאשפות ירים אביון. האביון יכול להיות פתאום בעל בית, והכל בתשלומים. אבל, המטרה היא לא להיטיב. המטרה היא לשעבד. לרכוש, לוקחים אדם ועושים אותו בעל חוב למדינה למשך שלושים שנה, בעל חוב מורלי, מוסרית..."

ומזהירים אותו חז"ל, "הוזהירין ברשות". אחז המלך הרשע, שהשמיד תורה מכלל ישראל, שעבד עבודה זרה, "למה נקרא שמו אחז", שואל הספרא, "לפי שסגר בתי כנסיות ובתי מדרשות". שאל רבי בן ציון יאדלר, סגר, אחז, מה הקשר, וכי בגלל שהוא סגר קוראים לו "אחז". וביאר: איך סוגרים, איך אפשר לסגור בית כנסת - אחז. הוא מחזיק את הבית כנסת... הבית כנסת שייך למועצה הדתית, והוא חי מתקציבים. הוא מאבד את התשתית שלו החברתית, הקהילתית. וכל הבסיס שלו זה כספים שנותנים לו ונותנים לו ונותנים לו. ומי שאחז, הוא סוגר בסוף. מי שאחז, מי שמפרנס, מי שמחזיק, הוא זה שסוגר בסוף. מי שמשלם, נהפכים להיות עבד שלו. ועבד לזה לאיש מלוה.

כשבאו הציונים לגה"צ רבי משה קלירס, הוא היה הרב של טבריה, ואמרו לו שהוא ייכנס לרבנות הראשית תמורת משכורת, ואמרו לו, אנחנו יודעים שאתה מפחד שאנו ניתן לך הוראות מה לעשות, אנחנו מתחייבים בזה, שאנחנו לא נגיד לך שום דבר. אתה תעשה את מה שאתה רוצה. אמר רבי משה קלירס - הבעיה זה לא אתם, אלא אני... ברגע שאני אקבל מכס משכורת אני ארוץ אחריכם לשאול אתכם מה לעשות. כשנהפכים להיות עבד, אז השלטון רגוע. וכדי להיות רגוע, אז עושים לכאורה מדיניות של סעד, ומדיניות של רווחה, תקציב של חמלה, ונותנים הקצבות על ימין ועל שמאל. ואנחנו לא יודעים שמהתקציב הזה אנחנו לא מקבלים, אלא אנחנו מתחייבים ומשלמים, אנחנו ממלאים

בדיוק את הציפיות שאליהם מצפים. זה היה בתקופת הקמת המדינה. מרן רבי חיים מבריסק אמר: מדינה הם רוצים? הם לא רוצים מדינה, הם מוכנים לוותר עליה, הם רוצים לעקור תורה מכלל ישראל. כל מה שהם רוצים, זה רק עקירת התורה. וכשהבריסקער רב חזר על זה לפני מקורבים, ואמר שאם היו נותנים ברירה לציונים, לעקירת התורה בלי מדינה, או מדינה עם תורה, הם היו בוחרים בעקירת התורה בלי מדינה, משום שהמדינה לא מעניינת אותם, ומה שמעניין אותם זה עקירת התורה, והשומעים היו נראים מפקפקים, כאילו הבריסקער רב כאן מדבר קנאות גדולה, אמר הבריסקער רב: אם היה מותר, הייתי עכשיו מתעטף בטלית ולובש תפילין, ולוקח ספר תורה, ונשבע שלא אמרתי לכם שום גזמא. זו האמת. האמת היא, שהם רוצים לעקור תורה מהכלל ישראל.

את הקוזק. עוברות כמה דקות, הוא שומע את הקול של הילד שלו זועק, אבא, הקוזק תפס אותי. הקוזק מחזיק אותי... כך ענה להם הבריסקער רב. נדמה לכם שאתם 'תופסים קוזק'. אתם לא תופסים קוזק, הקוזק תופס אתכם. הוא הוא זה שמחזיק אתכם, הוא הוא זה שיגיד לכם עכשיו מה לעשות. הוא זה שתורצו אחריו לשאול אותו מה לעשות. ככה, להכניס כלל שלם לתוך עול של חובות, לתוך עול של הכרת הטוב, לתוך עול של הכרה כמה טוב השלטון, ולתוך רמת חיים שלא שייכת להם בכלל. להפוך אותם לעבדים מושבעים. להפוך אותם לגנבים. אמרתי את זה משום שחשבתי ככה. אבל שמעתי השבוע שהחזון איש אמר ככה. החזון איש אמר, שיהודי שלוקח הלואה והוא לא יודע מאיפה הוא יחזיר, הוא לא לווה. הוא גנב. לקחת הלואה, ולא לדעת מאיפה להחזיר, זה גניבה. הערט איהר, ווארט פון דער חזון איש, זה גניבה.

חלום מתוק היה, הממשלה תחזיק בתי ספר, הממשלה תחזיק סמינר. אבל הממשלה התחילה להחזיק, וירא כי טוב, נהיו מזכירות, ונהיו מזכירות של מזכירות, ונהיו אבי אבות המזכירות. ואז, התחילו רמזים מן הצד. מסלול, מקבלים יותר. יש תקציבים מיוחדים למסלול. השתלמויות, מקבלים פי כמה יותר. הבאי, מקבלים יותר. הכרת ארץ ישראל מקבלים יותר. ככה נפרסו התקציבים, ולעולם תקח... לקחו ולקחו, ולקחו ולקחו, עד שהרגישו שהציבור בשל, וכשהציבור בשל, בלי תואר אקדמאי לא יוציאו היום בת מהסמינר. כלומר, שינו לנו את האשה, שהיא צריכה ללכת לעבוד,

שהיא צריכה להביא פרנסה, שהיא צריכה להשתלם, שהיא צריכה ללכת למסלולים, שהיא צריכה לטייל בארץ, והיא צריכה ללכת למחנות. היא צריכה 'הווי חברתי'. היא צריכה בית - זה אף אחד לא זוכר שהיא צריכה בית והיא עקרת בית. אף אחד לא זוכר שכל כבודה בת מלך פנימה. ועכשיו, החוצפה הגדולה שוררת, וברור להם, אחרי שהם משלמים, שהם הבעלי בתים. ואם הם הבעלי בתים והם המשלמים, הם רוצים שלא תצא בת מהסמינר, אלא אחרי שמונה ותשע שנות לימוד. לאחר את גיל השידוכים, ואז, אקדמאית. ואקדמאית למה היא תהיה שווה, ולמי היא תהיה שווה... היום מדברים על זה במפורש. לא ילך, תהיה תקופת רגיעה, יתנו עוד קצת תקציבים, וככה ירכשו, ככה יקבלו את השלטון לעצמם. זהו. מלכות של חסד... אבל המלכות היא מלכות של רשעות, 'כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ'. ממשלת זדון, זו ממשלה שאין לה תוכן, אין לה תוך, אין לה אמת. כל כולה זה פה אחד גדול. כל המציאות שלה זה מציאות של עשן. וברגע שתשרור מלכותו של הקב"ה, 'ותמלך אֶתָּה הוא ד' אֱלֹהֵינוּ ... על כָּל מַעֲשֵׂיךָ'. ברגע ש'נבין תן פחדך ... על כָּל מַעֲשֵׂיךָ'. אז 'ועולתה תקפץ פיה, וכל הרשעה כלה כעשן תכלה, כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ'. ממשלת הזדון, שלמעשה היא עשן, היא ערפל, והתוצר שלה היא שקר. היא הופכת את המציאות שלנו. היא נותנת לנו רמת חיים, היא נותנת לנו תענוגות. נותנת לנו דברים שאנחנו חפצים בהם. בתוך המסגרת עצמה. בתוך המסגרת אנחנו יודעים מה זה להתלבש, מה זה

לאכול, מה זה להתפנק. בתוך המסגרת אנחנו יודעים גם, מה זה לשקר. לשקר פירושו, לחיות חיים של תורה במוצהר, אבל עשן. עשן מסביב. לא כך דרכה של תורה. לא מסירות נפש. כל בעיה משכיבה בן אדם, כל טירדה הורסת אותו. כל המסירות שלו מתפוגגת אל מול ילד בוכה, אל מול צורך מסוים. כל המציאות שלו מתפוגגת מול רצון להתפנק. מול רצון של תאוות, של זילות, מול רצון של דמות, שלא שייכת לתורה בכלל. זה הוא 'כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ'. התפילה הגדולה היא הרי, 'מלוך על כל העולם כְּלוּ בְּכֹדֶךָ'. 'כלי לא מספיק'. 'כל העולם כְּלוּ בְּכֹדֶךָ'. יש לנו כללים בכל. רובו ככולו גם כן, גם רוב טוב, אבל מלכות ד', נגד השקר, אם יש רק טיפת שקר, יכול להיות רוב רובו של אמת, לא יעזור שום דבר. טיפה שקר מערפלת את הכל. כאן אנחנו צריכים "כל" כזה, שזה יהיה "כל העולם כְּלוּ". הכל, בלי שום שיור... עד כאן דבריו הברורים, וחכם עדיף.

יעמוד הקולמוס ויכלה הדף, ועוד לא נגענו ברום נועם תפילתו, כיצד בכל מאורו היה משורר לפני הקב"ה; במסירותו הפלאית לבניו ותלמידיו; במידותיו האציליות שמי שהיה במחיצתו הרגיש את מלכותו השלמה על כל מידה ממדותיו... ומקצת שבחו עדיין לא יאמר. למשמע אוזן תדאב נפש, ולנוכח זכרוננו הטהור של האיש השלם הזה מבצבצת דמעה בזוית העין, על האי שופרא דבלי בארעא, על ארץ שניטל ממנה כלי חמדה.

"לבניך" - אלו התלמידים...

"נדיר לראות בדורנו אנו", התבטא מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל בהזדמנות מסוימת באוזני בני משפחתו, "קשר נפשי קרוב ואמץ שכזה בין תלמידים לרבה, כפי שקיים בין תלמידי 'בית הכרם' לראש הישיבה שלהם, רבי ישראל...". התופעה השתקפה במוחש במסע ההלוויה, במראה תלמידים עולי ימים לצד אחרים בני למעלה מגבורות הממורים בבכי, הם ובני משפחותיהם, ממאנים להפרד מאב רחימאי שמילא את כל עולמם • "לנוטרים את פרי": ציוני דרך עקביים של חסד ואמת ללא פשרות, שהנחיל וטבע ראש ישיבת "בית הכרם" זצ"ל בנפשות ולבבות התלמידים

י. שכטר

מיוחד להסבירה כך שתוכן היטב לתלמידים. כך הדריכם בכל נתיבות החיים, בכל נושא שהוא, מאלף דעת ממעשי רבותיו, הן בתורה, הן במוסר, הן בחומש, הן בנביא. מרים ידו ומגלה מטמוניות. כל יחיד ויחיד חש כבנו יחידו, את האכפתיות מהנעשה בעולמו, ממעשיו

האמת שהשתקפה בהנהגותיו שבתה את ליבותיהם, ראו הם כיצד רבי ישראל אינו מניח לעצמו, כיצד הוא עמל, איך חי כל מילה בראשונים, כיצד מאיר ומחיה את הסוגיא הנלמדת, חשו כי נשפך אור חדש על דברי הרמב"ם מפיו מפיך המרגליות, כל סברא לוטשה באופן

שונים ומשונים, פעמים רבות אף רחוקים כרחוק מזרח ממערב ממושגים של תורה, וביותר מהמושגים בהם חי ומשיעוריו העמוקים. רבי ישראל גילה להם את יכולותיהם, עודדם והמריצם, גידלם ותמך בהם עד שהפכו לבני תורה של ממש, עמלי תורה, ורבים מהם גדלו למרביצי תורה.

פה קרא עליו במסע ההלוויה מחותנו וידידו הגאון רבי יוסף חיים קופשיץ שליט"א, את הפסוק "את הנפש אשר עשו בחרן". כוחו הגדול בבניית אנשים, בבניית משפחות, היה נדיר ביותר. בפקחותו הרבה, בדעתו המיושבת, יחד עם לבו הרגיש והמבין, חדר לעומק ליבם של אנשים מרקעים

ומעמידו, כביכול אין דבר שחשוב יותר מכך, בסבלנות עד אין קץ שמעולם לא פסקה, היה מאזין ומבין, מנווט, מעודד ומדריך על כל צעד ושעל, בכל מצב ובכל פרט, מעולם לא זכור כי סירב להענות לאיזו בעיה או שאלה. תלמידיו מצידם כרוכים היו אחריו עד יומו האחרון.

”אין נשאר ראש הישיבה במנוחה אחרי כל הצרות שהוא שומע ובהן מטפל?” שאל תלמיד בעת רצון, ”זהו חלק מתפקידי כראש ישיבה – להוות את הגב ולא להראות סימני שביירה” היתה התשובה.

רבים היו אלו ששיחרו לפתחו, ליטול הימנו עצה ותושיה, תמיד חשו המתיעצים עמו כי הוא מקדים אותם במחשבותיהם ויודע את אשר לפניהם. אף לאחר זמן, לא נח ולא שקט עד שידע כי הענין הסתדר על הצד הטוב ביותר.

דרכו של ר' ישראל – איש האמת – היתה שלא לטייח את האמת, לא לשנות את המטרה, לא לעוות את הדרך, אך בד בבד ידע לרדת לנבכי נפשו של כל אחד ולכוון אותו בדרך הנכונה. מחד דרש את המירב, ומאידך לא גער אלא בעת שראה שתהיה תועלת בדבריו וכשבאה הגערה, היא באה מאהבה עזה.

גם כשנצרכו לעזרה גשמית, לא שקט ולא נח עד שהענין יסודר. סיפר תלמיד שמוצאו מחו”ל: ”כשבאתי לקבוע את מקום מגורי בארץ הקודש, נכנסתי אל רה”י להתייעץ על כל מיני מכשולות שעלו בדרכי, בתוך הדברים הזכרתי שאני צריך לערוך חוזה על הדירה ואיני יודע את השפה, להפתעתי רה”י מוציא מכונת כתיבה ועורך לי חוזה...”

כך היה המלאך העומד על קדקדם ואומר להם – גדל!

בדרך המסורה

היטיב להגדיר אחד מתלמידיו במהלך מסע ההלוויה כי ’בבואנו לתאר את רה”י זצ”ל, הרינו כעיוור שמתבקש לתאר את הצבעים השונים אותם לא ראה מעולם’, שכן לא חי הוא ר' ישראל את חייו בעולמו אנו, כי אם בצורה גבוהה, במושגים גבוהים, בעליה מתמדת בכל המצבים, בעמל שאינו פוסק, אך עם זאת בו בזמן ראה את הפרטים הקטנים במבטו הנעלה. בדור אחר פעל ר' ישראל, כל כולו שייך היה אל 'הדור ההוא', חי את הדור ההוא, כפי ששימש את רבותיו כך חי את דבריהם וכך הנחיל את הלך מחשבתו ומבטו לבניו-תלמידיו, עד שהפך כל כולו לכלי קיבול לרבותיו, פתח את ליבו לדלות ממימיהם, ואף

הם ראו בו כלי מיוחד לתת בו את אמונם ולמסור לו את דבריהם ואף סייעו בידו להעמיד תלמידים.

חיבה מיוחדת רחשו לו רבותיו גדולי עולם, מרן הגרי”ז סאלאווייצקי זצ”ל שהפקיד בידו שליחויות מיוחדות למרות גילו הצעיר, מרן הגרא”י פינקל זצ”ל שביקשו למסור 'חבורות' בישיבת מיר, ועוד. במשך תקופה היה שליח להעביר דברי תורה בין מרן הגרא”י פינקל זצ”ל לרבינו הגדול מרן הגרא”מ שך זצ”ל. לימים כאשר עלו אי אלו טענות על אופן התנהלות בתלמוד תורה 'הכרם' שעמד תחת נשיאותו של ר' ישראל שמע הגרמ”ש קרליץ זצ”ל את נהמתו של רבינו הגדול זצ”ל: 'הרי יש להם רבי! לו הם שומעים!', כשמאריך בערגה על אותם זמנים בהם היו משתעשעים רבות בלימוד.

חרדתו למורשת רבותיו ולכל אשר קיבל מהם, ספוגה היתה באישיותו. סיפר תלמיד: 'מעולם לא גער בי, לבד מפעם אחת אשר גער בי בחריפות, כשבבואו לשיעור פנה לעברי והטיח 'קצת פרופורציות!'. נבהלתי, לא ידעתי מה פשעי, 'ככה כותבים?' זה הרי ראש הישיבה שלנו! ביום האתמול מסרתי לרה”י חידו”ת שהעליתי על הכתב, שם כתבתי על דברי מורנו הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצ”ל כי הם מוקשים, ויש להסביר באופן אחר... על דבר כזה לא יכול היה להבליג, אם אין את הכבוד לרב, אין כלום” כה גדולה היתה התבטלותו כלפי רבותיו.

רע היה עליו המעשה, השינויים המתחדשים חדשות לבקרים, דברים שלא ראה כמותם אצל רבותיו, ידע להשתמש בדרכים מקוריות ורעיונות נפלאים, כשכולם נובעים מדרכי התורה והמסורה. עם התנגדותו לשיטות ו'רפואות' אשר לא ממקור

טהור באו, לא הזניח את המתקשים ומצא דרכים אמיתיות להדריכם עד שנרפאו מאליהם. לא אחת היה די בשטיחת הבעיה לפני רבי ישראל וכבר היו הבעיות נפתרות מאליהם, אם משום שחשו את הבנתו ונשיאתו בעול, ואם משום מבטו – שנתן את ההסתכלות הנכונה והמתאימה על המפריעים למיניהם.

עקביות

העקביות היתה אבן יסוד במשנת חייו של ר' ישראל, עקביותו התבטאה בכל דבר שעסק, הן בלימודו לעצמו והן בלימודו לאחרים לא עשה לעצמו שום הנחות, כלימודו בישיבה כך לימודו בביתו, בכל החיות, בכל הדקדוק, בכל העמל, ללא סממנים חיצוניים.

בתקופה מסוימת התארגנו התלמידים ואספו סכום כסף כדי התקנת מזגן בביתו, ר' ישראל סירב, "אם הסתדרתי עד עכשיו, למה עכשיו צריך?" לאחר תקופה הסכים בעקבות מעשה שהיה; בעל מפעל סיפר לו שהתקין מזגנים במפעל כדי להגדיל את התפוקה, "אם בשביל להרויח עוד כסף מתקינים מזגנים, בשביל להגדיל את התפוקה בחיי עולם ודאי שאפשר", כל דבר וכל הנהגה נבחנה במצרך השכל הטהור, במצרך האמת הטהורה שקיבל מרבותיו, ללא התחשבות ברווחים והפסדים.

היה מביא מדברי מרן החזו”א הידועים על הכנסת השפה העברית החדשה לתלמודי התורה: 'מיקומה של החזית השתנה', דייק ר' ישראל "אמנם החזית השתנתה ונכנסה לשטח שלנו, אבל הגבול לא השתנה, והיחיד כלפי עצמו צריך לשמור במה שאפשר להשאר במה שהיה". זו היתה משנתו וכך נהג בעצמו.

אמת נוקבת

ר' ישראל חניך והעמיד להתבוננות ופנימיות, כה זרה לו היתה החיצוניות, געלה נפשו מהשקר הפושה, מהחיקוי העלוב, בחכמה מיוחדת ידע לגרום לתלמידיו לבנות את עצמם, להכיר את מעלתם, להתבונן ולצעוד בכוחם שלהם. כאשר סבר שביכולתם להצליח יותר בישיבות אחרות לא היסס ושלחם. את תלמידיו עודד וכיון לפי הכוחות שזיהה בהם, אם כאברכים השוקדים על תלמודם, אם בהרבצת תורה בישיבות, אם בייסוד ישיבות וכוללים, יש בכתיבת ספרים, יש בלימוד דרדקי ויש בהקמת מוסדות ומפעלים תורניים.

גם בדרכי לימודו, בד בבד עם כח החידוש הנדיר והמופלא, לא חשש לומר "איני יודע", ר' ישראל ביכר לדבוק בדרך האמת ולהשאר בקושיא, מאשר לומר או להסכים דבר שאינו מוכרח.

רבים היו המקרים שנראה היה שלא כדאי לעסוק עם בחורים או אנשים מסוימים, אך הוא בשלו, "הכניסה נתחייב בה" המליץ על דרך מורו ורבו הגרמ”ש שפירא זצ”ל שקיבל ממרן הגרי”ז זצ”ל, "אחרי שהוא אצלך, אתה צריך לדאוג לו עד הסוף". כשפעם בא אליו מנהל הת”ת הרה”ג ר' דוד פיין שליט”א ושאלתו בפיו; התאגדו כמה מהורי הילדים ממשפחות מכובדות בדרישה שיוציאו ילד, שלטענתם משפיע לרעה על הת”ת, ומאיימים להוציא את ילדיהם מהת”ת באם לא ייענו לדרישתם. בירר ר' ישראל: האם לילד זה יהיה להיכן ללכת? משנענה שלא, אמר: מוטב שיוציאו ההורים המתלוננים את ילדיהם, אותם יקבלו בכל מקום. כך חזרו ונשנו הדברים, בצורות שונות,

קפידא מיוחדת היתה אצלו
לשלם לאברכים הלומדים ככולל
את המלגה בזמנה, מעולם לא איחר
וילו ביום אחד, גם כשהדבר עלה
ללו במאמצים מרובים ובמסירות
נפש של ממש, עד ימיו האחרונים.
מעולם לא הפחית מהמלגה. פעם
אחת נכנס להיכל ביהמ"ד בזמן של
רפיון ופנה לאברכים בכאב: "רבותי,
אני יודע שיש מקומות שמורידים על
שמירת הסדרים, אבל אני לא יכול
לראות את זה, שאברכים ירוצו בזמן
לכולל בשביל הכסף, במקום לרוץ
בשביל ללמוד תורה", שנתה הבטלה
שבוערה בו השפיעה על האברכים
יותר מכל.

איש האשכולות

מפליא היה כיצד ידע לשלב בין כוחותיו הרבים ולנתבם בדעת ובחכמה, אם בכשרון הדיבור ואם בכשרון הכתיבה, אם בכח החידוש ואם בכח השתיקה. כך גם

שילוב נדיר זה התבטא בהנהגתו המופלאה עם הבריות; היותו בוחן כל דבר בפלס ומעמיד כל דבר על מקומו הנכון והמדויק, רחוק מהטשטוש והרדידות, לא היה הדבר סתירה לעין טובה בה ניחון, דרכה ידע להעריך קטן כגדול, לא רק שלא זלזל ופסל אלא רומם והראה לפונה את מעלותיו ויכולותיו. מתד היה רחוק מהשקר

במישור הצ'בורי

וכמעשהו בפרט, כך מעשהו בכלל, לא נע ולא זע מרוחות עזות ומלחצים כבירים, טרח ויגע רבות לכתוב מאמרים רבים שיכנסו בלב קוראיהם, בהם הגדיר את בעיות הזמן והיחס אליהם במבט התורתי. ייסד והנהיג מפעלים רבים, בתי חינוך לבנים ולבנות, ישיבות וכוללים ברחבי הארץ והעולם, כשהוא מכתת רגליו (יחד עם רעייתו הרבנית תליט"א) למסוד שיעורים ושיחות, לסלול מסילות בלבכם של רחוקים אף קרובים. לחם מלחמות קודש מאחורי הקלעים, בין השאר כדי ימינו של הגאון רבי רפאל סאלאוויצ'יק זצ"ל, לא חת מפני איש ולא התעצל מכל פעולה שראה בה צורך לחיזוק היהדות, אך כל דבר בחן מה תהיה תועלת בזה, מסיבה זו גם לא חתם את שמו על המאמרים שכתב, כיון שלא ראה בכך כל צורך.

ידוע מה שאמר מרנא ה'פפן
חיים' כי ירידת הדורות בעקבתא
דמשיחא הינה ירידה תלולה יותר. ר'
ישראל ביאר דבר זה ע"פ דרכו: ירידת
הדורות הוו אינה רק ירידה של כל דור
יותר מהדור שלפניו, אלא ירידה של
הדורות כולם, הן הקודם והן המאוחר,
כיון שהדור הבוגר לא נשאר על
מקומו, אלא מסתכל על הדור הצעיר
ומנסה להתאים את עצמו וכך הוא
עצמו יורד, וממילא הדור הצעיר יורד
במידה רבה יותר וכן הלאה, כך נוצרת
הירידה התלולה.

גם שכניו ואנשים שלא נמנו על תלמידי הישיבה "נכור" במחיצתו. סיפר יהודי בימי השבעה, שעבד כפקיד בנק על יד מקום הישיבה בשכונת בית הכרם, והיה נוהג להתפלל תפילת מנחה בישיבה, ר' ישראל דאג לו לחברותא למשך שעה וחצי במשך היום, וכשהתברר שאין בידו ש"ס, הלך עמו "לעזור לו" לבחור ש"ס ראוי לשמו.

“בשעת לילה מאוחרת” סיפר אחד מתלמידיו שלמד באותה תקופה בישיבה סמוכה לביתו של ר' ישראל, “מצאתי את עצמי עם ידיד שהיה מאורס, כאשר הוא דורש ממני בתוקף שאתקשר לחמיו להודיעו שלא כדאי לו להמשיך בשידוך. אחר נסיונות

הצדדא

לשון נוסף ברמב"ם, ע"מ להבין מקור נוסף מהגמרא ללשון פייטן בהושענות, הם חיינו, הם שעשועינו, בזה נממד גבהינו, ובוה נמדדת שפלותינו, 'יום טוב' הוא יום שלשון רש"י מיושבת יותר, ו'יום רע' הוא כאשר דברי הר"מ אינם מחוורים כל צורכם, אין דבר אחר שמשפיע על מצב הרוח. יש דבר אחד בלבד.

וכזאת וכזאת היה בעת שנכנסתי אליו חודש לאחר מכן, לספר לו על סיום מסכת שביעית שערכנו ככולל, לשוחח עמו בדברי תורה. חלוש היה באופן נורא, עד שאפילו לפתוח את עיניו (!) לא היה בכוחו, ומבעד למסך החושך והערפל לחש הוא בקול לא לו "חושבני שמתאים כעת לבני החבורה להתחיל כולם יחד מסכת ביכורים"... אלו היו המילים היחידות שהצליח להוציא במשך ארבעים דקות (!) לא 'אני חלוש', 'אולי אחר כך', רק מילה אחת 'תתחיל!'; זאת היא צוואתו 'תתחיל' 'תלמדו' 'תתקדמו'... מצב גופי אינו מן הענין כעת, איי!! היכן מצינו כזאת, היכן ראינו מראות מלאי הוד קדומים שכאלה, 'לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו בשעת מיתה'.

ובעת ההיא עלו דמעות בעינינו, דמעות על ספר תורה המונח בקרן זוית, ואין מי שיכול לפותחו ולקרוא בו, דמעות על צערה של תורה המתפלשת בעפר לראות את מיטב בניה ובוניה, מיטב לוחמיה וגיבוריה שנופלים שדודים לעת זקנה, אך לאחר מכן הרהרתי, לא !! הם אינם נופלים, אנחנו אלה שנפלנו שדודים, שדודים ממקור חיינו, מאבינו שגידלנו במשך שנים יום אחר יום, כאשר המשפט שהיה שגור על לשונו הוא 'הגבבה קונה בכל מקום' אין מי ואין מה שלא נקנה בהגבבה, ברוממות, 'תגיד שטיקל תורה...' 'תבוא לדבר בזרעים'... אלו היו המילים האחרונות ששמעתי, לידי זוהי צוואתו, צוואה על פיה חי ועל פיה מת, צוואה אותה קיבל מרבתי והנחיל לתלמידיו, בעיני לא היה הוא אלא צינור, עבורנו היה הוא מקור מים חיים, מים מתוקים של מעייין לא אכזב, ממנו שתינו, ובו את צמאוננו הרווינו משך עשרות רבות של שנים.

מקור דמעותינו יבש לא מכבר, אולם אותו המעיין עדיין מפכה ומבעבע בתוכינו, אותה הגחלת עדיין בוערת בליבנו... - זו היא עבורנו ה-צו-ו-א-ה..., לאורה נסע ונלך.

עמדתי שם בתוך ד' אמות למיטתו של אבי מורי ורבי, ולמול עיניי חולפים ועוברים מראות חיי בצלו של רבי. מתוכם צפו ועלו שני המקרים האחרונים בהם זכיתי לראות את הארי החי, היו אלו מראות של כהן גדול אחר יציאתו מבית קודש הקודשים בו חי את חייו במשך שבעים ותשע שנותיו, מראות שלא ישכחו כל חיי.

בעת ובמצב בו נתון מורי ורבי על כסא גלגלים, כל גופו מכף רגל עד ראש פצוץ וחבול, תשוש היה בצורה נוראה ומחרידה, ואף בשעה זו היה הוא לאב ולמורה.

הפעם הראשונה הייתה בעת מסירת השיעור האחרון, בריש חורף השתא. הגמרא היתה פתוחה במסכת עירובין דף י"א ע"ב, מתעתד היה להתחיל במשנה 'הכשר מבוי לחי וקורה', כולנו ישבנו בביתו וחיכינו למוצא פיו שברוש מלהגיע. בעודנו סרים לראות סיבת העיכוב, נגלה למול עינינו כמו מתוך חלום מחזה מזעזע, רואים אנו את רבינו ראש הישיבה, האיש שבמשך כמעט שמונים שנה כארי יתנשא, גיבור חיל ואיש מלחמתה של תורה, יושב כספר תורה סגור, ואינו מצליח לאזור כוחות בתוכו לפתוח את פיו. כך, במשך עשרות דקות! ניסה לאזור כח מכאן או מכאן להתחיל ולומר את ב' המילים הראשונות 'הכשר מבוי', ולא עולה בידו.

איי...! איה, איה הקולמוס שבכוחו לשרטט רגשות הלב בראותם החזיון הלזה, איה הסופר שיוכל להעלות עלי גליון מחשבותיהם של עשרות בנים כתלמידים (!) שרואים את אביהם נלחם עד טיפת כוחו האחרונה, מראה אותו רואים עשרות אברכים השוקדים על תלמודם ביום ובלילה ובקושי נותנים לעצמם 'הנחות' של שלושים ותשע חום או אחר לילה ללא שינה, וכאן ביום הנורא הזה רואים הם את רבם מקיים בגופו דברי הרמב"ם ככתבם וכלשונם "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה... בין שלם בגופו בין בעל יסורין... בין שהיה זקן גדול שתשש כחו... שנאמר והגית בו יומם ולילה", צופים היינו אז בצוואתו של רבינו, צוואה מחיים, אותה צוואה שאותה ציווה מאז גיל 13, מאותו יום בו הקדיש את חייו לעמל התורה המשבר כל חלק וחלק מהחומר, הצוואה שאומרת אנחנו 'בני תורה' בלבד, אין לנו שום תואר נוסף, אין לנו שום עיסוק נוסף, אין לנו תכלית אחרת, לעולם, לעולם נעשה כל אשר בכוחינו, כל אשר לאל ידינו על מנת לתלמוד שורה נוספת, על מנת להביץ דקדוק

ודואג בסבלנות ובקשב רב במילים מדודות המחולצות בקושי רב. מחזה נורא הוד היה לראות כיצד אדם בעל ייסורים כה נוראים, מתאמץ להתרכז וללמוד ואף להכין שיעורים, כשהוא מתעקש ללמוד מסכתות שמעולם לא מסר עליהם שיעורים, בשנה האחרונה החל בלימוד מסכת עירובין, כשהוא מוסר במסירות נפש של ממש שיעורים חדשים. גם כשכלו כוחותיו לחלוטין ובאו תלמידים לשטוח לפניו שאלותיהם וחידושיהם, לא נתן פוגת לעצמו ובתמצית החיים שעוד נותרה בו היה מוסיף על חידושיהם מילים ספורות, מהנהן ומורה בראשו ובעיניו על התלבטויותיהם, בשארית כוחו. אראלים ומצוקים נאבקו, נאחזו בארון האלוקים, אך כל עוד נשמתו באפו המשיך ר' ישראל, כמו עוד תפקידו לפניו, עדי אשר נפרדו הדבקים, נתעלתה נשמתו למרומים ופרח לו איש האמת.

חלקי גופו בחולאים קשים ומרים, בייסורים רבים ומכאובים, רגליו מיאנו ללכת ודיבורו היה בקושי רב – המשיך באמירת שיעורים כסדרם, הן על המסכת והן בספר משלי, ממשיך להדריך את תלמידיו בכל פרט, לשמוע את צרותיהם, להיות מיצר עימם ולשמוח בשמחתם, להתקשר לשאול על מצבם ולענות על קטנות כגדולות ברוגע ובאריכות. לא די בזאת אלא אף הוסיף וקיבל תלמידים חדשים, כאשר הוא נושא בעולם הגשמי והרוחני, ומלמד אותם דרך להועיל. בתקופה זו אף זכה להוציא לאור עולם את רוב ספריו, כשהוא מגיה ומתקן, מעיר, מוסיף ובעיקר גורע – חלק נכבד מחידושויו בחר שלא להדפיסם. לא ניתן לתאר את הקושי הגדול שהיה לו בכל דיבור, אך לא ארי כר' ישראל יעשה לעצמו הנחות, לא ניכר עליו שום יאוש, שיעור אחר שיעור, רש"י אחר רש"י, דף אחר דף, פסוק אחר פסוק, מייעץ

רבי אריה זילברשטיין שליט"א נזכר בקורות אותו ער"ש, בו הגיע לראשונה לבית חמיו, ונדהם לראות את השולחן עמוס בדפים ובמסמכים כשהשבת כבר ממשמשת ובאה... כה היה מיצר בצרתם של ישראל. דוגמא לכך, כששמע שיש המונעים מאברכים מלגה עקב כך שאין דעותיהם עולות בקנה אחד עם דעותיו של ראש הכולל, זלגו עיני האדם הגדול דמעות.

הסנה איננו אוֹפֵל

הנהגתו בקודש בשנותיו האחרונות התאפיינה בגבורה שלא תאמן. כשהוא אפוף בייסורים נוראים, לא ראו שום שינוי בהתנהגותו, וודאי לא אנחה או חולשת הרוח. לאחר שיעור כללי שמסר כהרגלו, גילה לנכדו "כשהלכתי לפה, הרגשתי שאני הולך על גחלים". בתקופה מאוחרת יותר חזקו ייסוריו וכשהוא אפוף בכל

כושלים להסיטו מהרעיון, הצעתי לו ללכת להתייעץ עם יהודי ת"ח ופיקח שאני מכיר, כך צעדנו לבית רה"י זצ"ל לאחר השעה אחת בלילה, רה"י הבחין בנו מחלון ביתו וקרא לנו לעלות, ישב עם הבחור, שמע את התלבטויותיו, והדריך אותו, לאחמ"כ פנה אלי, ואמר לי 'עכשיו אתה לוקח אותו למיטה בישיבה מכסה אותו בשמיכה ודואג שישן', כשהגעתי לישיבה, מצלצל הטלפון הציבורי, רה"י על הקו, עם הדרכה ברורה מה וכיצד לומר לו. מאוחר יותר התברר שבינתיים בירר רה"י על הבחור אצל רבותיו, והתקשר גם למנהל הסמינר לברר על הכלה המיועדת לבדוק שאכן אין כל בעיה והשידוך מתאים", כך הקים עוד בית נאמן בישראל.

כאשר שמע פעם ר' ישראל על אח של תלמיד שנסע לחו"ל ונתקל בבעיות בחזרתו לארץ בסמוך לשבת קודש, עסק ככל יכולתו אצל הגורמים השונים לפעול למענו. חתנו הגאון

"הרב הדומה למלאך"

אבל עץ זה ברכה פרטית, נפלא!... כך הסתיים המבחן, והוא שלח אותי למשגיח הג"ר בן-ציון לוי שליט"א שמיד קיבלני בחיוך ואומר לי 'מאד מצאת חן בעיני הר"י, הוא התפעל ממך'. כך זה עבד שם הכל, בעין טובה ובפירגונים...

נכנסתי לישיבה, הגיע יום הכיפורים – שאותו לא אשכח בחיי. איזה תפילות, מעודי לא שמעתי תפילות כאלה, הראש ישיבה לא בכה ולא יילל, הוא התפלל! אי אפשר לתאר את זה. אחר כך, כשהגיע תאריך החיול בפועל, הייתי צריך לבוא ללשכה כל שבועיים ולספר מי משפיע עליי לא להתגייס, מי כל כך מעניין ומושך אותך... ואז הרה"י שגר עורכי דין וטיפל עם עסקנים יראי שמים עד שהכל הסתדר. זהו רבי שאני חייב לו את כל אשר לי.

מה היתה באמת דרכו החינוכית, שהיה בה כוח משיכה שכוה... הנקודה היסודית, שאני מקוה ומאמין שכיום היא פשוטה לכל מחנך ולכל אבא, היה החינוך בצורה הזו של מאור פנים, גילוי מעלות התלמיד וכישוריו, ודרכם 'להרימו' ולנשאו.

הכל, ו'העץ' לא פוטר יין, הרי גם הוא יוצא מענבים שיוצאים מהעץ? ואני אומר לו 'פשוט. 'שהכל' כולל הכל, אבל 'עץ' זה רק 'עץ' ולא יין', ואז הוא אומר לי, תשמע! 'אמרת פה שטיקל תיירה', אתה אמרת ש'שהכל' נתקן כברכה 'כללית' וע"כ הוא פוטר הכל,

'אני רוצה ללמוד בישיבה רק עד אחרי החגים' – זה היה בחודש אב – 'אחר כך אני כבר מחויל'... הוא שאל אותי מה למדנו לאחרונה כדי להיבחן, אמרתי לו אני 'חלש' בגמרא... אז הוא אומר לי בעיניים בורקות ובחיוך 'אני אשאל אותך בהלכה'... 'למה שהכל פוטר

ש עת לילה, עדיין בתוך ה'שבעה' לראש ישיבת בית הכרם הגאון רבי ישראל קליינר זצ"ל, אנו מטים אוזן לדבריו של הרה"ג רבי דוד פיינ ש"יט"א, מייסד וממנהלי תלמוד תורה 'הכרם' על טהרת הקודש בשכונת בית וגן, מוותיקי תלמידי ראש הישיבה זצ"ל, שניאות לפנות מזמנו העמוס, להעלות מרגליות מקצות דרכיו של מורו ורבו הבלתי נשכח זצ"ל.

איך הגעתם ל'ישיבת בית הכרם'? האמת, שאני כבר הייתי מחויל לצה"ל... סיימתי מוסד 'ישיבה תיכונית' וחייכתי ליום הגיוס בפועל, ובאותו הזמן ניגש אלי אחד מצוות המקום, הרב אריה ויינגורט שליט"א, ואמר לי 'לך לישיבה קדושה לשלושה חודשים, 'תריח' מה זה ישיבה', אמרתי לו שיש לי תוכניות אחרות, ובכל זאת הוא התעקש, ועל כך אני חב לו את חיי...

הוא שלח אותי לישיבת באר יעקב, ומשם הפנו אותי ל'בית הכרם' כאשר נאמר לי ש'שם יתייחסו אליי לפי הרמה שלי...'. הגעתי אל ראש הישיבה הביתה, הצגתי את שמי, ואמרתי לו

רה"י זצ"ל היה מזכיר תמיד את דברי רבי ישראל סלנטר שענה לשאלת הורה צעיר מאיזה גיל צריך להתחיל לחנך את הילד, ענה הגרי"ס עשרים שנה קודם שנולד... והסביר, שטבע האדם להיות מושפע מסביבתו ואנשי מקומו, שאצל ילד זה הוריו, ילד רוצה להיות כמו אבא שלו, ויש לנו בעיה גדולה מאד בזה, כיון שאדם לפני ילדיו אין לו מורא, ועל כן האמת יוצאת, והילד רואה, והדבר הראשון של מחנך זה להיות 'בעל דמות', ואולי זו הסיבה שאנו שולחים את הילדים למחנכים אחרים כיון שיותר קל לנו לשלוחם ל'דמות חינוכית' אחרת. לכן, הדבר הראשון שחפש במלמדים עבור התלמוד תורה זה לא 'הבנה בנפש הילד' או 'חינוך פדגוגי' וכדו' אלא יראת שמים טהורה.

רה"י היה דמות מושלמת בכל המעלות, ללא גזמא, דוגמא חיה לאדם השלם, שאפנו להיות כמותו. מאד כאב לו שמחנכים של היום מנסים ללמוד פסיכולוגיה של גויים, והוא טען במבטו הזך שהרי הגויים נמשלו לחמור 'עם הדומה לחמור', וכשם שאדם לא יקח וטרינר של חמור לטפל באביו החולה, כך אל תיקח וטרינר של נפש הגוי לטפל בנפש ילדינו, וידועים דברי הגר"א ש'חמור' לא יכול להתגייס, והגרים הם מאותם יחידים מכל אומה שענו הן לשאלת השי"ת כשחיזר על האומות לתת להם את התורה.

החינוך בפועל היה על פי מש"כ מרן הגר"ח מואלאז'ין ש"בזמן הזה (1) קשות אינם נשמעים ורק בדברים רכים וטובים", והיה מביא דברי האורחות צדיקים' בשער החנופה, שכותב דברים נוראיים נגד החנופה, אבל באותו שער כותב, "ומצווה גדולה להחניף לבניו ותלמידיו שיקבלו דבריו בעבודת ד'". וטען ראש הישיבה שהדרך לא משנה, התוצאה היא זו שמשנה, שהרי יעקב איש האמת, הוא האיש שנראה לנו שכאילו הכי לא אמר אמת, והסביר שאנו בקטנותנו מסתכלים על הפעולות בקטנות, אבל התורה - וחיי עולם נטע בתוכנו - מלמדת אותנו שאם אדם משתמש במידות שאינם טובות על מנת להביא אדם לדרך ד', לאהבת תורה, זה מותר, ולא שזה מותר, זה לא מידות מגונות, זה 'מצווה גדולה', השאלה תמיד לאן זה מוביל אותך.

לפני חמישים שנה כשהתחלתי ללמוד בישיבה, ראיתי איך הוא התייחס לאברכים שבישיבות רגילות לא היו מתקבלים אפילו למבחן, אבל הוא הסביר להם עד שגם הם יבינו - שהם למדנים גדולים... הוא היה מקבל אנשים ברמה ילדותית מפני שלא היה

אכפת לו הדרך, אכפת לו התוצאה, שאותה אנו רואים כיום איך הוציא מאות רבות ואולי אלפים של בני תורה מובהקים שיש מהם שבמקום אחר מזמן היו נבלעים בתהום הנשיה, לא היה אכפת לו שיזלזלו בו אם רק יצליח להוציא יקר מזולל, יש בחור שהגיע לישיבה על אופנוע, ואחרי תקופה ברח עם האופנוע... עד שאחד תפס אותו והחזיר אותו לישיבה. היום הוא מרביץ תורה נפלא. בחור אחר היה קצין ראשי בלוחמה כימית בצבא הולנד, שאם היה נשאר שם עוד קצת היה מגיע להישגים גדולים מאוד בגשמיות, ובנועם ובמתקנות הסביר לו ולשכמותו שבחה ומעלתה של תורה עד שפשוט 'נשאבו' לישיבה.

תמיד היה מוכיח בחיוך ובשמחה, היה אומר 'אני מדבר לעצמי בקול', היתה לו יכולת לא לעשות מחלושי השכל או מכל נדנוד של קושי 'הקטנה של הראש' אלא לקח זאת כאדיאל, במקום לתת 'חיסון' נתן 'סירופ', במצבים הכי קשים היה אומר 'אז מה'... 'אז מה' שלו היה שווה מיליונים, הוא היה מביא את הרמב"ם שאדם שנשטמא ונטהר הוא במדרגה גבוהה מאדם שלא נשטמא מעולם, כיון שעליו התורה מעידה 'טהור הוא'!... אדם שנפל ועלה הוא בדרגה גבוהה מאדם שמעולם לא נפל, אל תראה את המידות הרעות כחיסרון, אלא כאמצעי לכך שהקב"ה משלם לך אם אתה מתגבר, והוא רחום מכפר עוון, במקום להגיד 'אתה אפס' היה אומר 'אתה מאה אחוז - רק תתגבר', מצוין, 'גדולים וצדיקים נכשלים, העיקר שבעיני הקב"ה אתה עבד נאמן וטהור', הוא פשוט לימד אותנו לצאת בגבורה מהמבוכות של

החיים, לחיי עמל התורה, לשמחה של שעות רצופות בשקידה, לחיי דביקות בהקב"ה.

בתקופות רבות היו אך מעט בחורים בישיבה...

הסיבה היתה מפני שמי שבא וראה את תנאי החומר בישיבה - ברח... באותו החדר היה גם 'חדר שיעורים' וגם 'חדר אוכל' וגם 'חדר שינה' בהתאמה, מקלחת אינני זוכר איפה הייתה... היום בחורים מחפשים חמש כוכבים. הורים באו ושאלו איפה המטבח, וראו חדרון שדומה רק במעט למטבח... לישיבה הגיעו בחורים שבאמת חיפשו את תורתו של הרה"י והמשגית.

זו היתה החלטה גורלית במודע של הרה"י, שאחזו ש'אין אהבה לשניים', או עולם הזה או תורה בכל הכח, הפריע לו שבחור משקיע בעצמו מדאי, הוא היה אומר או עבודת ה' או 'דוגמן', אבל בחור שהיה אומר 'חסר לי אוכל' הוא היה דואג לו מיד מביתו, אבל לא מותרות. 'אין אהבה לשניים', ללמוד או לאכול. ולכן רק מי שרצה באמת נשאר, והיו כאלו מבתי עשירים מאד, אבל מוכרחים היו הם להיות 'דורשי אמת' בכל הכח.

היו הרבה שמלכתחילה הגיעו רק לשנה שנתיים, והרה"י היה מגדלם, ושולחם אח"כ לרבי לייזר יהודה או לרבי יושע בער ולהבחל"ח הגרמ"ד שליט"א.

אי אפשר להימנע מלציין ולהזכיר במקצת על גדלותם של משגיח הישיבה הגר"ר בן-ציון לוי שליט"א ור"מ הישיבה הגר"ר בן-ציון שינקר שליט"א, שמסירות נפשם ורחבות דעתם עמדה לנו ככני הישיבה לדמויות נאדרות שאין לתאר, וכמה מסרו נפשם

למען הרה"י, הכבוד וההערצה שהם רחשו לו לא יישכחו.

רה"י זצ"ל היה כריזמטי, עם סבלנות ברזל, ואת כל כוחותיו השקיע כדי להסביר כל סברא. בלי צעקות, פשוט עד שהבינו. לא יתואר מה היה מסוגל לעשות, לטרוח ולעמול, עבור בחור אחד שלא יעזוב ח"ו את הישיבה. בחורים נמשכו והעדיפו את ההשקעה בתלמודם, בגידולם, על פני רוחה כלכלית.

האם ניתן להגדיר, על רגל אחת, את דרך לימודו?

- הכבוד הנורא לכל אות ומילה של תורה, יחד עם החתירה ללא לאות לחקר האמת.

במסירותו לנו - התלמידים, ראינו כמה חכמה אפשר לדלות מלימוד מעמיק. דוגמא לכך, פעם הוא אמר לי על ילד בן שבע שלא מתפלל בסידור, שחז"ל אמרו שתפילה זה 'עבודה שבלב', הרי צריכים היו לומר 'עבודת הלב', והסביר שתפילה צריכה להיות מכל הלב, זה לא שהלב זהו האיבר שעמו מתפללים, אלא התפילה היא בלב, ועל כן זוהי המצוה היחידה שפוטרת את טרודי הלב, כפי שנפסק שהחזור מן הדרך פטור מתפילה.

ואם כבר בתפילה עסקינן, תמיד הוא היה אומר, הרי תפילה כל מקומה זה בלב, ואם תפילתנו משתנה מהשטיבל לישיבה לפי מי שמסתכל עלינו, או בין חזן ליחיד, אז הנה לנו 'תפילה של תיאטרון' ח"ו.

הוא היה מעורר לחיות את חיינו כפי שחז"ל העמידו לנו אותם, שהרי ברור שמי שלא הולך בדרכם יפול. מתוך כך היה 'מחמיא' לנו שגם אנו מסוגלים לחיות כפי צורת החיים של חז"ל, שהרי גם לדורינו ניתנו הלכות אלו, וא"כ אנו מסוגלים בזאת ואין צורך בדרכים עוקפות.

בהנהגתו בתלמוד תורה, מדוע סירב לקחת כסף מהמדינה עבור הת"ת?

כל רבותיו, מורנו הגאון הגדול רבי משה שמואל שפירא זצ"ל, והגאון הגדול רבי בערל סאלאוויצקי זצ"ל, כך אחזו, שחיידר, תינוקות של בית רבן, צריכים להיות בטהרה גמורה.

וסיפר שבאו למרן הגרי"ז זיע"א עסקני אגו"י כשבידם חתימה מבן גוריון שלא יתערב להם בתכנים, ואמר להם הגרי"ז, תראו שאחרי שיתן אתם כבר תרדפו אחריו שיתערב.

עקרונות שימור המסורת היו ברורים. כך למשל בנושא טיולים לבני תלמוד תורה, הוא טען שהתוכנית של החיידר נעשתה ע"י מרן הגה"צ רבי שמואל סלנט זצ"ל, והוא כלל בהם יומי דפגרא וכדו', אף שאין מבטלין תשב"ר אפילו לבני בית המקדש, אבל

טיולים זה המצאה חדשה, והדרכים בחזקת סכנה, ואין רשות להכניס את הילדים לסכנה.

המתנה הגדולה ביותר שקיבלתי

בימי חיי מהקב"ה - מסיים הרה"ג רבי דוד שליט"א בדמע - זה הראש ישיבה זצ"ל. אני עד עכשיו לא מאמין שהוא נלקח מעמי... עד שפגשתי בו הייתי בכל סוגי המוסדות, ואצל עשרות מחנכים, אבל יהודי כזה לא פגשתי

בחי, הרב הדומה למלאך ד' צ-בקות. אני נזכר כשבא לנחם היה אומר, שעד עכשיו לפעמים הנפטר היה קרוב ולפעמים לא, עכשיו וודאי שהוא קרוב יותר. אז עכשיו אני אומר זאת לעצמי ולכלל התלמידים, שהרי אבא רוחני

לעולם אינו הולך, 'מה זרעו בחיים אף הוא בחיים', תורתו בח"י כרכי 'נחמת ישורון' ומורשתו ודרכו חיים, ויש בתלמידיו מספיק תעוזה וכוחות שנטע בנו כדי להמשיך את אורחותיו ודרכו הטהורה בסייעתא דשמיא.

הבוחר בנביאים טובים

הרב שמאי אסטרייכר
מח"ס מחמדיה מימי קדם
על נביאים וכתובים

א

אם לא בריתי

קשר בין הפטרת השבוע לפרשה הוא ברור ופשוט. תוכן ההפטרה מתחילה בענין שילוח עבדים, ומסיימת בענין הברית שכרתו יושבי ירושלים, והוא ממש תחילה וסוף לפרשת משפטים ג"כ.

אלא שבהפטרה מתגלה דבר הנותן מקום רב לעיון, שכן בפרשה שבתורה היה מקום לומר שהשייכות של פרשת עבדים לברית של סיני אינו אלא מקרי, במיוחד לפי שיטת רבי יהודה שפרשת משפטים נאמרה במרה (מכילתא). אמנם לאור דברי ההפטרה עולה לנו ציור אחר לחלוטין: הרי מתואר כאן בירמיה כי אנשי דורו של צדקיהו דור החורבן קבלו על עצמם לקיים את דברי התורה כפי המתבאר בפרשת משפטים ולשחרר את העבדים בזמן הראוי להם שבשנה השביעית, ואילו המה מיד אחרי שעשו כמצווה עליהם - כבשו את עבדיהם חזרה לרשותם וביטלו למפרע את כל אשר עשו. ועל ענין שילוח העבדים הוא שמעמיד את ענין הברית עם השי"ת:

ויהי דבר ד' אל ירמיהו מאת ד' לאמר: כה אמר ד' אלוהי ישראל אנכי כרתי ברית את אבותיכם ביום הוצאתי אותם מארץ מצרים מבית עבדים לאמר: מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך ועבדך שש שנים ושלחתו חפשי מעמך. למימרא שיש קשר לא ינתק בין שני הפרשיות.

ויתר על כן, אח"כ בתוך הדברים מוכיחים ירמיה על כך שבני דורו של צדקיהו, לאחר שחזרו וכבשו את עבדיהם, כרתו ברית ועברו בין שני בתרי עגל, והכל בכדי להפיר את הברית עם השי"ת:

...לכן, כה אמר ד': אתם לא שמעתם אלי לקרא דרור איש לאחיו ואיש לרעהו, הנני קרא לכם דרור נאם ד' אל החרב אל הדבר ואל הרעב... ונתתי את האנשים העברים את ברתי, אשר לא הקימו את דברי הברית אשר כרתו לפני, העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתרי, שרי יהודה ושרי ירושלים הסרסים והפקהנים וכל עם הארץ העברים בין בתרי העגל - ונתתי אותם ביד איביהם... וברית זו של כל העם "בין הבתרים" תכליתה היתה "למרוד במקום" כמימרת חז"ל בסדר עולם רבא. משמע, דווקא ד"ז שהחזירו אנשי יהודה את עבדיהם לאחר ששחררו היתה עילה למרוד במקום. למימרא שהדברים כרוכים זכ"ז, וצ"ע הכיצד.

ב

למען האמת, הדבר הוא כה פשוט, עד שלפלא הוא כיצד לא היה הדבר מושכל ראשון. מדוע עבד עברי משתחרר בשמיטה ויובל, ואילו עבד כנעני לא? מכיון שהיהודים הינם בני חורין מעצם תפקידם כבנים לה'. ואם נשתעבדו, הרי זה רק מכיון שמעלו בתפקיד הזה או מפני שחטאו ונעשו דלים ומכרו עצמם או את בנותיהם או מפני שחטאו בגניבה ואין להם לשלם

אזי ימכרו בגניבתם. הצד השווה שבכולם הוא שאין בעבדות העברי כי אם תיקון למצבם השפל אליו הגיעו, והעינים נשואות ליום שבו יצאו אותם עבדים לחפשי דהיינו מציאותם האמיתית כיהודים. גוי שטבל לשם עבדות, מצבו הטוב הוא שמשועבד ליהודי, ד"ז גופא הוא שמעניק לו שלימות. עברי אינו שלם לעולם עד שיצא לחלוטין מעבדותו. ללמדנו בא, שהברית בסיני למעשה היה על שעל כל יהודי לישראל ברמת שלימות נוראה זו שאין זכות לאף נפש חיה לשעבד בו יותר מדי, הרי נקטינן בש"ס שישראל בני מלכים הן. הברית בסיני היתה לא על הלכות עבדים בעלמא, כי אם על שי"ח עבדים, שלכל יהודי מוכרח להיות תיקון לשוב להיות מה שנועד להיות מראש לפני שנתקלקל ונשתעבד. ואם כך הוא הרי שהדבר מובן ביותר, כאשר ישראל כרתו ברית על כך שאין לשחרר עבד ואמה, למעשה קבעו שמי שחטא אין לו תיקון עולמית, נגזר עליו - ובברית ושבועה! - שלעולם איננו רוצים לשוב אליו ית' ח"ו.

ויעוין שם בסדר עולם, שבאותה העת שבירושלים כבשו את העבדים וכתרו על כך ברית: ויהי ב"שנה השביעית ב"חמשי ב"עשור לח"דש פ"א אנשים מזקני ישראל לדרש את ד', וישבו לפני... (יחזקאל כ א) ואומר על כך רש"י "לדרוש את ד' - על צרכיהם, ואם אינו שומע לנו, גם אז לא נענש על עבירות שבידנו, שהרי כבר מכרנו, ואין לו עלינו כלום!

עבד שמכרו רבו, ואשה שגרשה בעלה - כלום יש לזה על זה כלום?!". הרי מצבנו הולך ומידרדר, שעבוד המלכות הולך ומתהדק עלינו, ועוד מעט ונושלך כולנו מארץ חמדה ובית המקדש ייחרב. אם כך הרי ש"מוכח" כי אין השי"ת חפץ בנו עוד, ואם הוא ית' ח"ו כבר אינו בתוכנו, הרי שאינו חפץ בנו ורח"ל הוא כאיש המגרש את אשתו ואדון המגרש את עבדו. ואם כן, האמנם יש ברית בינינו? ככל הגויים בית ישראל ח"ו! ועי' שם בסדר עולם כי מרידת אלו ואלו שווה היתה.

ג

זוהי התביעה המובעת בהפטרה, שלמעשה החורבן בא כתוצאה מכך שהיפכנו את התהליך של סיני דסוף פרשת משפטים, שעל ידי הברית שם נהיה שילוח עבדים כמבואר בתחילת דברי אותו הברית בריש מפרשת משפטים, ואילו אנו כבשנו עבדים ולא שילחנום, ובכך למעשה כרתנו ברית בירושלים על ביטול אותה הברית רח"ל.

אמנם יש ברית אחרת, וברית זו אינה ניתנת להפרה, שכן עצם קיום העולם תלוי בו, ומשם לוקח השי"ת את המשך הקיום לכריאה למרות חטאינו, והוא סיומה של ההפטרה, אותה אנו לוקחים ממקום אחר בירמיה:

כה אמר ד' אם לא בריתי יומם ולילה חקוקת שמים וארץ לא שמתי. ברית לימוד התורה הקדושה, ד' אמות של הלכה, היא כל אשר יש לקב"ה בעולמו מאז חורבן הברית, ומכאן הוא אשר יונקת המציאות כולה את חיותה.